

Kaip suprantamas vyriškumas?
(Jonas Radvanas, Vincas Krėvė, Jurgis Kunčinas)

Jau viduramžiais tikrasis vyro idealas buvo riteris, nuolankiai kovojantis už savo tėvynę ir kilniai pasiaukojantis. Vyro paveikslas visais laikais vaizduojamas išdidžiai – jis drąsus riteris, galingas karvedys ar autoritetingas karalius. Visi šie įvaizdžiai sukūrė terminą „stiprioji lytis“, reiškiantį, jog vyro jėga svarbesnė už jausmus. Stereotipiškai mąstoma, jog tikras vyras negali atskleisti jausmų ir turi juos valdyti. Išdrįsę atskleisti savo „vidinius demonus“, jie sulaukia neigiamo visuomenės atsako. Tačiau ar riterystės idealai vis dar aktualūs ir ar tikras vyras yra tas, kuris kovoja „geležimi ir krauju“?

Vyriškumas dažnai siejamas su drąsiu pasiaukojimu ir didžiuliu atsakomybės jausmu susidūrus su lemtingais pokyčiais. Tikri vyrai tie, kurie sugeba išlaikyti stojišką poziciją ir nepasiduoti esant sudėtingai gyvenimo situacijai. Sunku ir įsivaizduoti, kokius išgyvenimus tenka patirti vyrui, kuris ant savo pečių neša tėvynės vardo išsaugojimo našta. Apie tai rašė XX a. neoromantikas V. Krėvė-Mickevičius dramoje „Skirgaila“. Pirmoje lietuvių klasikinėje istorinėje dramoje autorius atskleidė sudėtingą herojaus laikyseną, siekiant priartinti Lietuvą prie krikščioniškosios Europos. Kunigaikštis Skirgaila, kaip paprastas žmogus, norėjo būti mylimas ir mylintis, siekė būti laimingas ir kilnus, tačiau kaip valdovas suprato, jog tam, kad užtikrintų tėvynės gerovę, turi paaukoti vidinę harmoniją. Savo poziciją išsakė žodžiais „Valdovas aš, ne brolis“. Jam buvo svarbiau atlikti valdovo pareigą, nei būti empatiškam. Tokia dramatinė kolizija ir sukėlė vidinę savidestrukciją, ir amoralius veiksmus prieš kitus dramatos veikėjus. Tai, jog jis įrodė savo prigimtinį vyriškumą, sužlugdė jį morališkai. Tai dar kartą skatina susimąstyti, ar įmanoma suderinti jėgą su empatija, valdžią su jausmais, pareigą su laime. Negebėjimas suvaldyti vyriškojo dvilypumo atsiskleidžia ir XXI amžiuje. Lietuvos statistikos centras nurodo, jog apie 70 proc. visų savižudybių skaičiaus atlieka vyrai. Būtent ta „stiprioji lytis“, kuri savo fiziniu pasirengimu gali stebinti, tačiau stokoja emocinio stabilumo. Taigi, vyriškumas gali reikšti gebėjimą išlikti racionaliam ir šiek tiek abejingam žmogiškumui per sudėtingą pokyčių laikotarpį, tačiau tai gali nulemti vidinės ramybės praradimą bei tragišką asmenybės dramą.

Kitas susiformavęs būtinas vyriškumo požymis – kova dėl tėvynės ir nepriklausomybės išsaugojimo. Nors mano minėti viduramžių riteriai mėgo kovoti dėl garbės ir pripažinimo, tikrieji riteriai yra tie, kurie kaip Dievo sūnus Kristus atsiduoda mirčiai į rankas tam, kad išlaisvintų gyvuosius iš juos „pančiojusių grandinių“ – nesvarbu, ar tai būtų prigimtinė nuodėmė, ar žiaurus okupantas. Žvelgdama į Lietuvos istorijos puslapius tokių pavyzdžių randu begalę. Vienas iš jų – XIX a. vykę Lietuvos ir Lenkijos sukilimai prieš caro valdžią. Nors po pirmojo 1831-1832 metų sukilimo caro valdžia uždarė kultūros „šviesulį“ Vilniaus universitetą, pradėjo vykdyti trėmimus, grasino teroru, Lietuvos valstiečiai ir bajorai sukilo dar kartą po kiek daugiau nei 30 metų. Sukilo, nes jų tautinė savimonė jau buvo susiformavusi, o vyriškieji idealai neleido stebėti nykstančio valstybingumo. V. Kudirka yra pasakęs, jog Lietuva – motina, o mes jos vaikai. Lietuviai sukilėliai tą žinojo jau tada ir ryžtingai kovojo. Kitas vyriškumo pavyzdys iš XX a. istorijos – partizaninės kovos. Visi vyrai, kurie manė esą Lietuvos patriotai, nusprendė nesitaikstyti su 1940 m. įvykdyta neteisėta Lietuvos aneksija į SSRS. Jie kovojo praktiškai beginkliai, miškuose atradę prieglobstį, bunkeriuose praleidę gražiausias jaunystės dienas. Beveik aštuonerius metus Lietuvos partizanai priešinosi Stalino okupacijai. Siekė laisvės – žodžio, tikėjimo, valdžios. Savo vyriškumą įrodė ne tik fiziškai kovodami, bet ir platindami cenzūros uždraustą spaudą, šviesdami žmones, atnešdami viltį. Partizanų kovų istorijos, nors ir persmelktos vyriško prado, tačiau labai jautrios, jos – iširusių šeimų, jaunų žūčių ir tikrovės ir idealo priešpriešos liudijimas. Partizanas ne tik kovojantis, bet ir jautrus vyras, suvokęs istorijos dramatiškumą ir daug kenčiantis. Tačiau viskas staiga pasikeičia atsigręžus į XXI amžiaus realybę. Privalomoji karo tarnyba Lietuvoje sulaukė daug atgarsių – vieni vyrai suprato tai kaip jėgų išbandymą ir vyriškumo įrodymą, tačiau kiti jaunuoliai labai pasipiktino. Šauktiniai atkreipė visuomenės dėmesį – buvo vykdomas socialinis projektas, kurio metu pristatytos verkiančių šauktinių fotografijos. Projekto atstovai teigė, jog karo tarnyba – jaunų žmonių ateities ir ambicijų žlugdymas. Netrukus kita visuomenės dalis sureagavo skeptiškai – projektą pavadino „Verktiniai“. Toks jaunuolių nenoras kovoti dėl tėvynės gali kelti daug abejonių. Prarasta meilė tėvynei? Ar vyras, galbūt, pradėjo labiau vertinti gyvenimą sau, o ne aukojimąsi dėl kažko? Šiuolaikinio žmogaus vertybės pakito ir meilė tėvynei, patriotiškumas yra išreiškiamas kitais būdais. Šiuolaikinis vyras savo gyvybę laiko aukščiausia vertybe ir nebijo pasirodyti jautrus. Vyriškumas tapo mylinčio vyro, rūpestingo vyro tėvo, o, galbūt, tiesiog gero žmogaus sinonimas. Taigi, nors praėjusiuose šimtmečiuose lietuvių vyrai įrodė vyriškumą kovoje su priešu ir tai darė savo noru, šių dienų vyras vyriškumą supranta kitaip – jis nori pasirinkti gyventi, o ne kovoti, jausti, o ne slėpti.

Apibendrindama norėčiau pasakyti, jog, laikui bėgant, kito ir vyriškumo samprata. Riteriški idealai būdingi archetipiniam vyrui – pasiaukojimas, kova – tampa nebeaktualūs šiuolaikiniam vyrui. Šis siekia aukštųjų „gyvenimo akimirku“, o ne iškelti aukščiau tėvynės garbę ir gerovę. Tačiau tai, jog vyriškumo suvokimas kito ir įgavo naują prasmę, jokių būdu nėra blogai. Tai parodo naujų vertybių susiformavimą ir savotišką visuomenės tobulėjimą. Svarbu suvokti, jog vyriškumo samprata neturėtų užgožti žmoniškumo ir jausmų vertės, o jautrumas neturėtų užgožti vyriškos drąsos ir ryžto. Tikrasis vyras tas, kuris sugeba atrasti harmoniją. Šiame dvilypume ir yra laimingas bendruomenės narys.